

פרשת אלדד ומידד כבסים להבנת הנבואה

ראשי פרקים.

1. הנבואה ברמב"ם.
 - א. מהות הנבואה.
 - ב. על מי שורה הנבואה, ומהן ההכנות הנדרשות לנבואה?
 - ג. מתי שורה הנבואה?
 - ד. סוגי מדרגות הנבואה.
2. פרשת "אלדד ומידד".
 - א. הויכוח בין משה רבינו ליהושע.
 - ב. הסבר השמות: אלדד ומידד.
 - ג. "וירוך הנער" – מיהו הנער?
 - ד. תוכן נבואת אלדד ומידד לפי חז"ל, והסבר משמעות דברי חז"ל.
 - ה. ההבדלים בין מדרגת נבואת אלדד ומידד לשאר הנביאים.

1. הנבואה ברמב"ם.

- הרמב"ם הרחיב את הדיבור בתיבוריו השונים על הנבואה, וניתן לסכם את דבריו בארבעה נושאים:
- א. מהות הנבואה.
 - ב. על מי שורה הנבואה, ומהן ההכנות הנדרשות לנבואה?
 - ג. מתי שורה הנבואה?
 - ד. סוגי מדרגות הנבואה.

א. מהות הנבואה.

הרמב"ם במורה נבוכים חלק ב' פרק ל"ו מתאר את הנבואה, וז"ל: "דע, כי אמיתת הנבואה ומהותה הוא שפע השופע מאת ה' יתהדר ויתרומם באמצעות השכל הפועל על הכח העיוני תחילה ואחר כך על הכח המדמה, וזוהי רום מעלות האדם ותכלית השלמות שאפשר שתמצא למינו... אז יאצל עליו שפע מסוים כפי ההכנה, הוא סבת החזיונות הצודקות והוא עצמו סיבת הנבואה... הנה הודיענו יתעלה אמתת הנבואה ומהותה, והשמיענו שהיא שלמות הבאה בחלום או במראה, ומראה נגזר מן ראה, והוא שיגיע לכח המדמה משלמות הפעולה עד שרואה את הדבר כאילו הוא מבחוץ, ויהיה הדבר אשר הוחל כמנו כאילו בא לו על דרך התחושה החיצונית...".

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ז' מוסיף בתאור מדרגת הנביא כאיש אחר, וז"ל: "ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים, ויהפך לאיש

אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול: 'והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר'.
דברים דומים כותב הרמב"ם בהקדמה לפרק חלק ביסוד השישי.

ב. על מי שורה הנבואה, ומהן ההכנות הנדרשות לנבואה?
ברמב"ם מצינו שישנן תכונות טבעיות הדרושות לנביא, וכן שישנה הכנה הדרושה לנביא.

התכונות הטבעיות הדרושות לנביא.

הרמב"ם במורה נבוכים חלק ב' פ"ז מדבר על התכונות הטבעיות הדרושות לנביא, וז"ל:
"...וזה דבר שאינו אפשרי בכל אדם בהחלט, ואינו דבר שמגיעים אליו בשלמות במדעים העיוניים והגינות המדות, ואפילו יהיו כולם בתכלית הכושר וההגינות האפשריים בלי שתצטרף לכך שלמות הכח המדמה בעיקר היצירה בתכלית האפשרית. וכבר ידעת כי שלמות הכוחות הגופניים הללו אשר מכללן הכח המדמה נספח הוא לטוב המוגז שיהיה לאותו האבר הנושא אותו הכח, ולטוב השעור שיהיה לו, ולוון החומר שיהיה לו. וזה דבר שאי אפשר למלא העדרו או להשלים חסרונו בהנהגה בשום אופן... דע שאם היה אחד מבני אדם עצם מוחו בעיקר יצירתו בתכלית האיזון...".

הרמב"ם במורה נבוכים פרק ל"ב מסביר את הפסוק: "בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך" על פי היסוד שלכל נביא דרושות תכונות טבעיות מעיקר יצירתו.

ההכנה הדרושה לנביא.

ברמב"ם מצינו הכנה בשני תחומים:

א. שלמות הכח ההגיוני על ידי הלמוד.

ב. שלמות המדות.

א. שלמות הכח ההגיוני על ידי הלמוד.

במורה נבוכים פרק ל"ז כותב הרמב"ם: "...וגם שאותו האדם למד והחכים עד שיצא מן הכח אל הפעל, ונעשה לו שכל אנושי בשלמותו ותמותו... והיו כל תשוקותיו לידיעת סודות המציאות הזו וידיעת סיבותיה, ומחשבתו תמיד משקיפה על הדברים הנעלים, והתענינותו אינה אלא בידיעת ה' וההתבוננות בפעולותיו ומה שראוי שתהיה הדעה בכך...".

ב. שלמות המדות.

בתוך הדברים שם כותב הרמב"ם: "...ומדות אנושיות טהורות מאזונות... וכבר השבית מחשבותיו ובטל תשוקותיו לדברים הבהמיים, כלומר החשבת הנאת המאכל והמשתה והתשמיש... (אכמ"ל ביחס לתשמיש, ועיין ברמב"ן ב"איגרת הקודש" שיוצא נגד תפיסת הרמב"ם המושפעת מאריסטו).

נפלאים דברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ז שמתאר את ההכנות בשני התחומים, תחום ההגיון ותחום המדות, וז"ל: "מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במידותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאוד. אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים

הרחוקים, ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן, והולך ומזרו עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחכמתו של הקדוש ברוך הוא כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו – מיד רוח הקדש שורה עליו...”.

ג. מתי שורה הנבואה?

הרמב"ם במורה נבוכים ח"ב פל"ב מביא שלש השקפות בנבואה:

א. "ההשקפה הראשונה היא השקפת המון העמים... והיא שה' יתעלה בוחר מי שירצה מבני אדם ומנבא אותו ושולחו, ואין הבדל אם היה אותו אדם לדעתם חכם או סכל, גדול בשנים או צעיר בשנים, אלא שהם מתנים בו גם הגינות מסוימת וכושר מדות, לפי שבני אדם לא הגיעו עד כדי כך לומר כי ה' מנבא אדם רע, אלא שיעשהו הגון תחלה כפי השקפה זו.

ב. וההשקפה השנייה השקפת הפילוסופים, והיא, שהנבואה שלמות מסויימת בטבע האדם, ואותה השלמות לא תושג לאדם אלא לאחר הכשרה... ואם היתה אותה השלמות ממה שדרוש בהשגתה למוציא הרי לא יתכן בלי מוציא. ולפי השקפה זו אי אפשר שיתנבא הסכל... אלא יהיה הדבר כך, האדם החסיד השלם בהגיונו ובמדותיו, אם היה כחו המדמה בתכלית השלמות האפשרית, והתכוון ההתכוונות אשר אשמיעך, הרי זה מתנבא בהכרח, לפי שזה שלמות היא לנו באופן טבעי. ולא יתכן לפי השקפה זו שיהא האדם ראוי לנבואה ויתכוון לה ולא יתנבא, כמו שאי אפשר שיאכל האדם הבריא במזגו מזונות חשובים ולא יתהווה מאותו המזון דם טוב, וכיוצא בזה.

ג. וההשקפה השלישית והיא השקפת תורתנו ויסוד שטתנו, והיא בעצם דומה להשקפה הפילוסופית הזו, זולתי בדבר אחד, והוא, שאנו סוברים כי הראוי לנבואה המתכוון לה אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלקי, וזה לדעתי כעין כל הניסים ונוהג כמנהגם, והרי הדבר הטבעי שכל מי שראוי כפי טבעו והוכשר כפי חנוכו ולמודו יתנבא, והמנוע מכך הרי הוא כמי שנמנעה תנועת ידו כירבעם, או נמנע מלראות כחיל מלך ארם כאשר בקשו אלישע... והודענו כי בני הנביאים עוסקים תמיד בהתכוונות. אבל מה שהמתכוון אפשר שימנע מלהנבא נלמד זה ממעשה ברוך בן נריה, לפי שהוא תלמיד ירמיה והכשירו ולמדו והכינו, והיתה חשקת נפשו להנבא ונמנע, כמו שאמר: 'יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי'...."

דברי הרמב"ם בנויים על השקפת הפילוסופים, וממילא הרמב"ם רואה את מניעת הנבואה כנס, ברם אם נאמץ את דברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה, שעל ידי השפע האלוקי הנביא נהפך לאיש אחר, ניתן לראות גם בעצם הנבואה את הכשרת הנביא וממילא השראת הנבואה אינה הכרחית אלא אפשרית ומניעתה אינה נס אלא העדר השפע. מצינו, כפי שסקר הרמב"ם, כמה נביאים שנמנעה נבואתם. ניתן לומר שלדעת הרמב"ם ישנם שני סוגי מניעות:

א. מניעה על דרך נס של הרצון האלוקי כפי שהובא לעיל.

ב. מניעה בגין מצבים משתנים במדרגתו של הנביא, ומכיון שהנבואה תלויה בהכנה הרי ישנם מצבים שההכנה אינה מספיקה. מצינו כמה דוגמאות לכך ברמב"ם בסוף פל"ז במורה נבוכים: "וכבר ידעת כי כל כח גופני, שהוא נלאה ונחלש, ומתרופף לעתים,

ומבריא בעתים אחרים, והכח הזה המדמה כח גופני הוא בלי ספק, ולפיכך תמצא שהנביאים שבתה נבואתם בזמן האבל או הכעס וכיוצא בהם, כבר ידעת אמרם אין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, ושיעקב אבינו לא בא לו חזון כל ימי אבלו מחמת טרדת כחו המדמה בהעלמות יוסף, ושמשה עליו השלום לא בא לו חזון כפי שהיה בא לו מלפני כן מאחר מאורע המרגלים עד כלות דור המדבר בכללותם, לפי שהיה חמור בעיניו ענינם מחמת רוב תנאוותיהם, ואף על פי שהוא עליו השלום לא היה לכח המדמה קשר בנבואתו, אלא שפע השכל עליו בלי אמצעותו כפי שהזכרנו כמה פעמים... וכן תמצא גם שמקצת הנביאים נתנבאו זמן מסויים ואחר כך נסתלקה מהם הנבואה ולא היה הדבר תמידי מחמת מקרה שאירע. וזוהי הסבה העצמית הקרובה לסלוק הנבואה בזמן הגלות בלי ספק, איזו עצלות או עצבות יהיו לאדם באיזה מצב שיהיה, יותר מהיותו עבד נשלט ומשועבד לכסילים הרשעים....".

מתמיה שהרמב"ם מיחס את העדר הנבואה בגלות למצב הפרטי של הנביא ולא למצב עם ישראל, (אכמ"ל בשיטת הכוזרי ועוד שיטות ביחס להעדר הנבואה בגלות).

צ"ע מדוע לא קיבל הרמב"ם את שיטתו של ר"ע*, שהעדר הדיבור האלוקי למשה רבינו במדבר והעדר הדיבור האלוקי לברוך בן נריה שייכים לרצון האלוקי בגין עם ישראל ולא בגלל מדרגתו הפרטית של הנביא?! נלענ"ד להעלות השערה שהרמב"ם לשיטתו מבדיל בין מדרגת משה רבינו לשאר הנביאים, שמשה רבינו כל אימת שירצה מדבר, ממילא לא שייך בנבואת משה רבינו, לדעת הרמב"ם, העדר הדיבור בגלל רצון ה' – עיין להלן הבדל בין מדרגת משה לשאר הנביאים. אולם עדיין צ"ע שהרי הרמב"ם התעלם כללית, גם בשאר הנביאים ממדרגתו הרוחנית של עם ישראל.

ד. סוגי מדרגות הנבואה.

הרמב"ם מחלק חילוק מהותי בין נבואת משה רבינו לשאר הנביאים, וז"ל בהלכות יסודי התורה פ"ז ה"ו: "...ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר: 'ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו'. כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר: 'פה אל פה אדבר בו'... כל

★ (מכילתא פרשת בא) "רבי עקיבא אומר: 'לאמר' צא ואמור להם שבזכותכם הוא מדבר עמי, שכל ל"ח שנה, שהיה כועס על ישראל, לא היה מדבר עמו, שנאמר (דברים ב'): 'ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות... וידבר ה' אלי לאמר', אמר ר' שמעון בן עזאי: איני כמשיב על דברי רבי, אלא כמוסיף על דבריו ולא עם משה בלבד היה מדבר בזכות ישראל אלא עם הנביאים כולם לא דבר אלא בזכות ישראל, שנאמר (יחזקאל ג'): 'ואשב שם שבעת ימים משמים בתוכם', וכתוב: 'ויהי מקצה שבעת ימים ויהי דבר ה' וגו'... וכן אתה מוצא בכרוך בן נריה שהיה מתרעם לפני המקום (ירמיה מ"ה): 'אמרתי אוי נא לי כי יסף ה' יגון על מכאובי', נשתנית אני מכל תלמידי הנביאים, יהושע שמש משה ושרתה עליו רוח הקדש, אלישע שמש אליהו ושרתה עליו רוח הקודש. מה נשתנית אני מכל תלמידי הנביאים 'יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי' וגו' ואין מנוחה אלא נבואה, שנאמר (במדבר י"א): 'ותנת עליהם הרוח...' בא וראה מה המקום משיבו: 'כה תאמר אליו ה' הנה אשר בניתי אני הורס... ואתה תבקש לך גדולות'... הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותן של ישראל".

הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן... כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקדש לובשתו ונבואה שורה עליו... וכן נמצא ברמב"ם במורה נבוכים ובהקדמה לפרק חלק.

2. פרשת "אלדד ומידד".

- א. הויכוח בין משה רבינו ליהושע.
- ב. הסבר השמות: "אלדד" ו"מידד".
- ג. "וירץ הנער" – מיהו הנער?
- ד. תוכן נבואת אלדד ומידד לפי חז"ל, והסבר משמעות דברי חז"ל.
- ה. ההבדל בין מדרגת נבואת אלדד ומידד לשאר הנביאים.

א. הויכוח בין משה רבינו ליהושע.

(במדבר י"א כ"ה-כ"ט) "וירד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים, ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו. וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה, ויתנבאו במחנה. וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה. ויען ישע בן-נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם. ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם".

יהושע בן-נון הרואה את משה, המורם מעם, שאיננו חלק מעם ישראל אלא שקול כנגד עם ישראל, את משה הנגש אל הערפל לבדו כאשר העם עומד מרחוק, את משה הנוטה את האהל מחוץ למחנה, את משה היורד מההר כאשר עור פניו קורן ויראים לגשת אליו – איננו יכול לקבל שאלדד ומידד מתנבאים במחנה, שהרי צריך הכנת המידות בפרישות מהעם. תשובת משה רבינו בנויה על היסוד הנ"ל ברמב"ם שהנבואה תלויה גם ברצון האלוהי, ויש בכוחו של הקב"ה לתת נבואה גם בתוך המחנה, וזוהי תשובת משה: "ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם", עצם השפע האלוהי הופך את הנביא לאיש אחר, כדברי הרמב"ם הנ"ל.

בפירוש הנצי"ב מצינו דברים דומים, וז"ל: "אדני משה כלאם. אמרו בסנהדרין סופ"א: משום דהוי כמורה הלכה בפני רבו, וכבר הזכיר הרמב"ן דוגמא במגילה דף י"ד ב' ובמקום דקאי ירמיהו היכי מתנבאה חולדה, ומשני חולדה קרובת ירמיה היתה ולא היה מקפיד עליה. והענין – דאע"ג שרוח היא חלה על האדם ואח"כ כאש עצור בלכבו להגיד דבר ה', מכ"מ לא חלה נבואה אלא מתוך הכנה לזה, והכנה זו אסורה במקום רבו, אם לא בפניו וברשותו, כמו שהיו בני הנביאים בימי שמואל ואליהו, או חוץ לג' פרסאות שגם הוראה שרי, מש"ה היה כאן חשד שהכינו עצמם לקבל שפע נבואה גם בלי האצלה ממשה. 'כי יתן ה' וגו'". הוא מיותר, אבל בזה בא משה להודיע כי אין שום אשם עליהם, באשר שלא בא בהשתדלות. וע"ז אמר דנהי דכל עם ה' א"א שיהיו מתבודדים ומכינים עצמם לנבואה דא"כ בטל ישוב העולם, אלא זה אפשר שיתן ה' רוחו על כל עם ה' לשעה בלי שום הכנה, ושלמה המלך התפלל בדרך שיר: 'מי יתנך כאח לי וגו' אמצאך בחוץ אשקך וגו', והבאור שיהיה כל כך רוח נבואה ודבקות בה' מצוי בישראל עד שיהיה גם בהליכה בחוץ בשוקים וכרחובות בלי שום הכנה משיג הערה ודבקות, וזוהי תוחלתנו שיהיה לעתיד לבוא...".

אם נהיה כנים, דברי הנצי"ב והסכרנו אינם עולים בקנה אחד עם פשט הרמב"ם, מפני שהרמב"ם רואה את ההכנה כדבר הכרחי, ולכן הרמב"ם כמורה נבוכים פרק ל"ב איננו רואה את מדרגת עם ישראל כמעמד הר סיני על דרך הנבואה למי שלא הוכן בהכנות הנ"ל. את פרשת אלדד ומידד יסביר הרמב"ם, שהיתה הכנה באופן טבעי ללא מודעות לבקשת הנבואה אבל במציאות הגיעו למדרגת הנביא, כפי שמשממע מתוך הגמ' בסנהדרין דף י"ז: "בשעה שאמר לו הקב"ה למשה 'אספה לי שבעים איש', אמרו אלדד ומידד: אין אנו ראויים לאותה גדולה, אמר הקב"ה: הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם..."

ב. הסבר השמות "אלרד" ו"מידד".

שני השמות מורכבים משתי הברות, כאשר ההברה השניה משותפת והיא – "דד". נלענ"ד להעלות השערה שהשמות מבטאים את מהות נבואת אלדד ומידד, הבנויה בעיקרה על השפע האלוקי ולא על הכנת האדם כדדי אישה השופעים חלב, וכידוע התורה נמשלה למים, ומכאן השם מידד ואלדד כפשוטו, ביטוי של הקב"ה כמשפיע כדדי אישה, וכן מופיע בשיר השירים (ד' י"א) דימוי של התורה לחלב: "...דבש וחלב תחת לשונך..."

ג. "וירוך הנער" מיהו "הנער"?

במדרש רבה (פט"ו י"ט) מזהים את הנער, וז"ל המדרש: "וירוך הנער", מי היה זה גרשום בן משה". לכאורה לא ברור מנין שהנער היה גרשום בן משה, ולא ברור מה חז"ל רצו לרמוז בזיהוי "הנער"?

אם נתבונן במדרש פלא במכילתא נוכל לעמוד על אופיו המיוחד של גרשום, וע"פ זה להבין מדוע חז"ל זיהו את "הנער" עם גרשום בן משה. על הפסוק בפרשת יתרו: "ויקח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה. ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה". דורש ר' אלעזר המודעי במכילתא: "ואת שני בניה וגו' נכריה. ר' יהושע אומר: נכריה היתה לו ודאי. ר' אלעזר המודעי אומר: בארץ נכריה, אמר משה: הואיל וכל העולם עובדי מזלות אני אעבוד לפני מי שאמר והיה העולם, שבשעה שאמר משה ליתרו – תן לי צפורה בתך לאשה, אמר לו יתרו: קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה. אמר ליה: מהו? אמר לו: בן שיהיה תחלה יהיה לעבודת מזלות, מכאן ואילך לשם שמים, וקבל עליו. אמר ליה: השבע! וישבע לו, שנאמר: 'ויואל משה' אין אלה אלא לשון שבועה..."

לכאורה דברי המדרש מתמיהים מאוד, אלא שנלענ"ד שהמדרש רצה לבטא את תפיסתו של יתרו מבחינה חינוכית מהי הדרך הנכונה להגיע לאלוקות. ליתרו היתה תפיסה שאדם צריך בכוחות עצמו להגיע לאלוקות, והדברים מתבטאים במדרש במכילתא על הפסוק "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים..." דורשים: "מכל האלהים", אמרו לא הניח יתרו עבודה זרה בכל העולם שלא עבר עליה ולא עבדה..." (אי"ה נרחיב את הדיבור במהותו של יתרו במאמר שיעסוק ביחודו של יתרו), יתרו רצה שגם בניו של משה יגיעו לאלוקות מתוך בחירה חופשית ומתוך הכנה אישית.

לאור הנ"ל נסביר שגרשום, שכל חייו התחנך בערך הכנת האדם, איננו מבין איך אלדד ומידד מתנבאים בתוך המחנה ללא הכנה, ומיד רץ למשה אביו.

ד. תוכן נבואת אלדד ומידד לפי חז"ל, והסבר משמעות דברי חז"ל. בגמ' בסנהדרין דף י"ז ע"א מובאות שלש דעות בנוגע לתוכן נבואתם, וז"ל הגמ': "ומה

נבואה נתנבאו אמרו: משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר: על עסקי שליו הן מתנבאים – עלי שליו עלי שליו. רב נחמן אמר: על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים, שנאמר (יחזקאל ל"ח): 'כה אמר ה' אלקים האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם וגו' אל תקרי 'שנים' אלא 'שניים', ואיזו הן שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת? הוי אומר אלדד ומידד."

נראה שניתן להסביר את שלושת הדעות לפי היסודות שהעלינו לעיל במהות נבואת אלדד ומידד.

הדעה הראשונה אומרת שתוכן נבואתם היתה שיהושע מכניס את ישראל לארץ. ישנו הבדל גדול בין יהושע לבין משה. פני משה כפני חמה ואילו פני יהושע כפני לבנה. משה, כפי שהזכרנו לעיל, מורם מהעם ואילו יהושע מעורב בתוך העם. יהושע לא רצה לקבל שמשא אינו מכניס לארץ, מפני שיהושע מבין את הפער בין דרך הנהגתו לדרך הנהגתו של משה. אלדד ומידד המתנבאים במחנה מהווים ביטוי למהפך שחל בהאצלת הרוח על הזקנים, לא הנהגה אלוקית בלבד אלא הנהגה אלוקית דרך זקני ישראל היונקים את כוחם הרוחני מעצם מציאותם בתוך המחנה (אי"ה הדברים יורחבו במאמר שיעסוק בסנהדרין).

"ר' אליעזר אומר: על עסקי שליו", נראה שגם תוכן נבואה זו קשור למהות נבואת אלדד ומידד. משה רבינו טען טענה אחת מרכזית העוסקת בבדידותו כמנהיג יחיד, ובתוכה משה בא בטענה ספציפית: "מנין לי בשר לתת לכל העם הזה, כי יבכו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה". תשובת הקב"ה מורכבת משני חלקים, האחד למשה רבינו והשני לעם:

בחלק הקשור למשה, הקב"ה מצווה על פרשת האצלת הרוח על הזקנים, שמהותה מהפך בהנהגה, מעבר מהנהגת משה שהיא הנהגה אלוקית על ידי משה המעביר את דבר ה' – תורת משה היא תורת ה', להנהגה היונקת את כוחה מהעם המיוצגים על ידי הזקנים. ולגבי הטענה 'מאין לי בשר', עונה הקב"ה תשובה לעם: "ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר כי בכיתם באוזני ה' לאמר מי יאכילנו בשר כי טוב לנו במצרים, ונתן ה' לכם בשר ואכלתם".

משה תמה על הבטחת הקב"ה: "ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אתה בקירבו ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים. הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, אם כל דגי הים יאסף להם ומצא להם". לכאורה תמוהה מאוד קטנות האמונה של משה, וכי משה שעלה לשמים כמלאך, משה שבכל ביתו נאמן, משה המדבר עם השכינה כל אימת שרוצה פה אל פה, איננו מאמין ביכולתו של ריבונו של עולם להביא שליו? וכי לדאוג לשליו קשה יותר מלתת מן?

בתוספתא (סוטה פ"ו ה"ד) מצינו מחלוקת האם משה רבינו חטא: "דרש ר"ע... וכי איזה קשה זו או 'שמעו נא המורים' (במדבר כ' י)? הוי אומר – זו קשה יותר מ'שמעו נא המורים', אלא שמחלל שם שמים בסתר – מחסכין עליו, בגלוי – נפרעין ממנו, וזה שבסתר חסך עליו המקום, רשב"א אומר: אף זו שבסתר לא חיסך עליו המקום, שנאמר: 'עתה תראה היקרך דברי אם לא', ואני אומר: ח"ו שתעלה על דעתו של צדיק זה שיאמר אין המקום מספיק לנו ולבהמתינו, אפשר למי שנאמר בו (במדבר י"ב ז'): 'לא כן עבדי משה וגו' תעלה על דעתו של צדיק זה שיאמר אין המקום מספיק לנו ולבהמתינו, והלא כשהיו ישראל במצרים גילוס נהר מספיק להם דגים ולמצרים, בהמת מצרים מספקת להם ולמצרים! אלא...".

רואים בתוספתא שתי דעות: האחת, והיא הפשוטה יותר – שמשו חטא אלא שנחלקו האם נענש או לאו, והעונש מרומז בדברי ה' "עתה תראה" הרומז שמשו רבינו לא יכנס לארץ. והדעה השניה – שמשו לא חטא בגין אותם טיעונים הנוכרים, אלא שיש לתמוה מה יאמרו שתי הדעות הסוברות שמשו חטא על אותם טיעונים.

האבן עזרא פתר את הקושי בדברי משה, וז"ל: "רק הדבר כמשמעו, כי משה לא ידע, כי ה' יחדש אות או מופת, כי אם להצדיק נביאו כאשר אפרש".

הרמב"ן שלל את דברי האבן עזרא, ופותר את הבעיה בדרך אחרת, וז"ל: "ור"א תרץ... וגם זה איננו נכון בעיני, כי כבר עשה עמהם כזה בשליו ראשון וכן במים ובמן, כי כולם על תלונות נתנו להם. והנכון אצלי כי כאשר יעשה השם אותות ומופתים לישראל חסד הם מאתו, וכולן לטוב להם, כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, זולתי כאשר יצא הקצף על עוברי רצונו שיעשה עמהם באף ובמדת הדין לרעה גמורה, והנה אין בנסים רק טובה גמורה שלימה ברחמים או נקמה במדת הדין, אבל עתה כשאמר לו שיתן להם שאלתם ויאכלו בשר עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא, ידע משה רבינו שלא יהיה אות מאת ה' לבראות להם בשר כאשר נתן להם דגן שמים, כענין שיאמרו חכמים אין דבר רע יורד מן השמים, ועוד כי כל הנסים יודיעם למשה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, הנני עומד לפניך שם על הצור, אבל בכאן שאמר לו ואל העם תאמר התקדשו למחר, ולא הודיעו הבין משה שלא יהיה זה בנס מאתו יתברך, ועל כן שאל בתמיה מה יעשה להם כדרך כל הארץ אם ישחט להם צאן ובקר מכל סביבותיהם לא יספיק להם, ואם יאסף להם כל דגי הים אשר במקום ההוא הקרוב להם לא יספיק להם, וה' השיבו כי אין יד השם קצרה לתת להם שאלתם גם בדרך המקרים, וזה טעם היקרך דברי אם לא. ואמר היד ה' תקצר, כלשון ויין מלכות רב כיז המלך, ולא אמר ה' הממני יפלא כל דבר, כי לא יעשה זה במופת, וכן היה שנסע רוח מאת ה' כמנהגו של עולם, לא רוח ים חזק מאד ולא רוח קדים עזה כאשר יזכיר במופתים, אבל רוח סתם כנהוגים ויגזו שלוים מן הים, לא שנבראו עתה בעבורם ואין בדבר חידוש מטבעו של עולם, ועוד שכבר היה להם כן ולא חדש עתה רק שיהיו שלוים רבים מאד".

נלענ"ד להעלות פתרון אחר על פי דרכו של הרמב"ן שתמיהתו של משה היתה דוקא על הנהגה טבעית. נראה שכל תמיהתו של משה נאמרה אחרי פרשת צווי מנוי הזקנים, בפרשת מנוי הזקנים חל מהפך מהנהגה אלוקית, דרך משה רבינו, להנהגה היונקת את כחה מהעם על ידי זקני ישראל. משה רבינו הבין את פרשת המן מפני שכל כולה על דרך הנס כולל עצם החומר הגולמי, כאשר הנהגה היא אלוקית אין קושי להבין חריגה מתחומי הטבע, אבל משה התקשה – אם הנהגה עברה להנהגת הזקנים איך ניתן להשיג בשר על ידי הנהגה טבעית ולא אלוקית. תשובת הקב"ה שגם כאשר הנהגה היא טבעית על ידי האדם, הקב"ה מתערב ויכול לתת את רוחו על אלדד ומידד ויכול להביא את השליו.

נראה לי שאיחוד הנהגת האלוקות והאדם מתבטא בשליו. חיזוק לטענה זו ניתן להביא מכך שאע"פ שהשליו בא בעקבות חטא, הקב"ה רצה שיאכלו אותו מתוך קדושה: "ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר..." בתאור איסוף השליו נאמר (י"א ל"ב): "ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת." יום לילה ויום הוא הזמן של אכילת קורבן שלמים לפי המשנה בזבחים דף נ"ה ע"א. קורבן שלמים הוא קורבן המגלם בפרטיו ההלכתיים שילוב של אכילה והקרבה, ולכן הוא נאכל יום ולילה ככל הקורבנות ועוד יום לאחר הלילה כיום שבמדינה שהיום אחרי הלילה. בקורבן שלמים ישנו שיתוף של שלושה

גורמים: המזבח, הכהנים והבעלים – ששלושתם נהנים מן הקורבן, ובלשון הברייתא בתורת כהנים: "שלמים" – שהכל שלום בהן: הדם והאמורין – למזבח, חזה ושוק – לכהנים, והעור והבשר – לבעלים". ואכמ"ל ביתר פרטיו ההלכתיים היחודיים של קורבן השלמים. בשליו יש דמיון לקורבן השלמים המאחד ארץ ושמים, היכל ועזרה.

רב נחמן סובר שאלדד ומידד נתנבאו על עסקי גוג ומגוג, לכאורה מי ערב שאכן העולם יהיה ראוי לגאולתו, אלא שישנו תחום מסוים שאיננו תלוי בבחירה ויש בכוחו של הקב"ה על ידי הופעותיו לשנות את פני המציאות כאלדד ומידד המתנבאים בתוך המחנה. מעניין שדוקא הנביא יחזקאל מזכיר את אלדד ומידד המתנבאים על גוג ומגוג, יחזקאל המתנבא בגולה, יחזקאל שאינו אלא "כבן כפר הרואה את המלך" (תגיגה י"ג ע"ב), דוקא הוא מבין שישנה נבואה שבעיקרה בנויה על השפעת האלוקי ולא על ההכנה התלויה באדם.

ה. ההבדל בין מדרגת נבואת אלדד ומידד לשאר הנביאים. במדרש תנחומא (בהעלותך י"ב) מצינו חמישה דברים שאלדד ומידד יתרים על הזקנים: "...ועל שמיעטו עצמם נמצאו יתרון על הזקנים בחמישה דברים: הזקנים לא נתנבאו אלא למחר, שנאמר: 'ואל העם תאמר התקדשו למחר' אבל אלו נתנבאו מה שעתיד להיות בסוף ארבעים שנה.... הזקנים לא נכנסו לארץ אבל אלדד ומידד נכנסו.... הזקנים לא נתפרשו שמותם אבל אלו נתפרשו שמותם. הזקנים נפסקה נבואתן שהיתה משל משה, שכן הקב"ה אומר: 'ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם', אבל אלו היתה נבואתן משל הקב"ה, שנאמר: 'ותנת עליהם הרוח'..." (בפשטות יש רק ארבעה הבדלים, אולי ההבדל במקור הנבואה והמשכת הנבואה נמנים כשנים).

וכן נמצא בגמ' בסנהדרין: "אמר מר: כל הנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו, מנ"ל דפסקו?... אלא הכא כתיב: 'ויתנבאו', התם כתיב: 'מתנבאים' עדיין מתנבאים והולכים..."

נראה שלאור הנ"ל מובנים היטב דברי חז"ל: נבואה שבנויה בעיקרה על השפעת האלוקי ולא על ההכנה, לא שייכת לגביה הקטגוריה שהרמב"ם דיבר על מניעת הנבואה בגין מצבו של הנביא.

ומוכן גם מדוע נבואתם אינה דרך משה רבינו אלא על ידי הקב"ה. על פי הנ"ל ברור מדוע שמותם, המבטאים את מהות נבואתם, נתפרשו. ארץ ישראל במהותה מורכבת מתלות ברצון האלוקי – (דברים י"א, י"ב) "ארץ אשר ה' אלקיך דרש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה". אלדד ומידד שמהות נבואתם בנויה על השפעת האלוקי יכולים להכנס לארץ, אבל שאר הנביאים אינם יכולים להכנס כיוון שנבואתם תלויה בעיקרה בהכנה, וישנה סכנה שיכנסו לארץ ולא יכירו במתנת ה' המתגלה דרך מעשה האדם.